

Prof. zw. dr hab. Lesław H. Haber

Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości w Krakowie

RECENZJA MONOGRAFII
KS. PROF. WITOLDA JEDYNAKA
PT. ROLA ARCYBISKUPA IGNACEGO TOKARCZUKA
W GENEROWANIU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO, T. I:
WIĘŹ SPOŁECZNA I SIECI POWIĄZAŃ

Od momentu gdy F. Fukuyama i R. Putnam ogłosili nowy paradygmat badań związanych z kształtowaniem się kapitału społecznego w oparciu o system sieci społecznych, ukazało się bardzo dużo prac teoretycznych i empirycznych poświęconych temu zagadnieniu. Najczęściej zwracano uwagę na rolę więzi społecznych, zaufania, odpowiedzialności, samoorganizacji itp., które traktowano jako podstawę aktywizacji wzajemnej łączności na tle wspólnie realizowanych norm, wartości, celów. W systemie budowania sieci ważną rolę odgrywa promotor czy animator sieci, stając się jej niekwestionowanym autorytetem. Do tej zasady nawiązuje ks. prof. Witold Jedynak w pierwszym tomie swojej monografii pt. *Rola arcybiskupa Ignacego Tokarczuka w generowaniu kapitału społecznego*. Jest to pionierska praca z zakresu socjologii religii, przedstawiająca różne aspekty działalności arcybiskupa Ignacego Tokarczuka, którego indywidualne predyspozycje były jednym z czynników wpływających na budowę sieci społecznych kapitału społecznego nie tylko wśród wiernych, ale i wśród mieszkańców diecezji przemyskiej. Oryginalność i unikalność monografii związana jest z zaprezentowaniem szerokiego kontekstu wiary i religii w budowaniu kapitału społecznego, jak również aktywnej roli duchownego w jego inicjowaniu i propagowaniu na przykładzie konkretnych działań związanych z osobą arcybiskupa Ignacego Tokarczuka.

Jest to jednocześnie wykazanie, że instrumenty religijne i wiara mogą stanowić ważną podstawę dla kształtowania się sieci wspólnot religijnych, czego konkretnym elementem jest wspólnotowa aprobata idei „silni wiarą”.

Recenzowany tom pierwszy monografii nosi podtytuł *Więzi społeczne i sieci powiązań*. Składa się z pięciu rozdziałów, obejmuje 649 pozycji bibliograficznych i 21 pozycji netografii, w sumie liczy 428 stron.

Prezentując cel i podmiot badań, Autor szczegółowo omawia i uzasadnia wybór arcybiskupa Ignacego Tokarczuka do podjętych eksploracji socjologicznych i jego rolę w kształtowaniu kapitału społecznego wśród wiernych. Szczególnie podkreśla krytyczny stosunek Hierarchy do systemu totalitarnego PRL-u. Zostają zaprezentowane działania naprawcze Arcybiskupa poprzez przywracanie podmiotowości obywatelom i praktyczne realizowanie zasad solidarności społecznej. Jednocześnie zostaje dość szeroko opisana sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce w okresie 1966–1991, z jednoczesnym uwzględnieniem danych dotyczących diecezji przemyskiej. W kolejnych rozdziałach Autor omawia podłoże kształtowania się kapitału społecznego w działaniach celowych arcybiskupa Ignacego Tokarczuka poprzez: akumulowanie zasobów kapitału społecznego w społeczeństwie religijnym, budowanie relacji sieciowych w kościelnych strukturach organizacyjnych, traktowanie oporu społecznego jako zasobu kapitału społecznego oraz relacje z mniejszościami wyznaniowymi i narodowymi (Ukrainy) w kontekście ich angażowania w budowę kapitału społecznego.

Główny problem badawczy związany jest z oceną roli, jaką w rozwoju kapitału społecznego na różnych poziomach struktury społecznej spełniał abp Ignacy Tokarczuk. Natomiast hipoteza główna zakłada, że działalność Arcybiskupa, oparta na zasadach katolickiej nauki społecznej, była generatorem i stymulatorem kapitału społecznego, a jego rozwój zależał głównie od zasobów religijnych i był powiązany z religią, „ponieważ kierownik kościelnej organizacji społecznej potrafił umiejętnie wykorzystać podłoże społeczne, kulturowe i historyczne, wdrażając teologiczno-socjologiczne dyrektywy” (s. 106). O „mrowczej pracowitości” ks. prof. Witolda Jedynaka i jego intelektualnej eksploracji świadczy fakt, że niezależnie od postawionych problemów badawczych sformułował dodatkowo około 20 pytań szczegółowych, które znalazły swoje odpowiedzi w dogłębnie przeprowadzonej analizie na 428 stronach monografii tomu pierwszego i na 477 stronach tomu drugiego.

W warstwie konceptualnej monografii ks. prof. Witold Jedynak dokonuje szerokiego przeglądu zarówno definicji, jak i ich interpretacji, w zależności od przyjętego kontekstu analitycznego. W swej analizie odwołuje się do pionierów badań w tym zakresie, stwierdzając, że dla Fukuyamy ważny jest kontekst kulturowy, dla Coleman'a kontekst funkcjonalny, dla Bourdieu kontekst strukturalny, a dla Putnama kontekst kooperacyjny (s. 80). Jednocześnie dokonuje szczegółowej analizy genezy, struktury i funkcji kapitału społecznego, odwołując się do

licznych badań teoretycznych i empirycznych tak zagranicznych naukowców, jak i polskich. Na tym tle Autor proponuje własną definicję kapitału społecznego jako „więzi i sieci powiązań społecznych opartych na wartościach i normach moralnych, zasadzie wzajemności oraz zaufaniu, które łącząc jednostki ze strukturą społeczną, sprzyjają upodmiotowieniu aktywizacji, komunikacji i partycypacji stowarzyszeniowej oraz ułatwiają kooperację w celu osiągnięcia dobra wspólnego” (s. 104). Jest to szeroka, a jednocześnie uniwersalna definicja, ponieważ jej Autor wykorzystał najważniejsze komponenty występujące w klasycznych koncepcjach. Opracowana definicja spełnia jednocześnie funkcje eksplikacyjne, gdyż ma umożliwić zbadanie wkładu twórczego abp. Tokarczuka w rozwój kapitału społecznego.

W analizie podjętych problemów badawczych została zastosowana metoda jakościowa polegająca na analizie źródeł zastanych (s. 108), w tym pamiętników, wspomnień, wywiadów związanych z działalnością Arcybiskupa. Opierając się na źródłach kościelnych i państwowych, archiwalnych oraz prywatnych, Autor, co jest szczególnie cenne merytorycznie i poznawczo, opracował własny dynamiczny kontekst analityczny w przekroju historycznym, instytucjonalnym, społecznym i religijnym, traktując to jako tło dla szerszych i szczegółowych generalizacji związanych z osobą abp. Tokarczuka i jego roli jako promotora kapitału społecznego wśród mieszkańców diecezji przemyskiej i nie tylko. Wielebna analiza, jaką podjął Autor – źródła zastane i wywołane, bogata bibliografia i netografia, w sumie 669 pozycji – pozwala bardzo dokładnie prześledzić mechanizm kształtowania się kapitału społecznego i roli jego promotora/animatora, arcybiskupa Tokarczuka, w długiej perspektywie czasowej, tj. w latach 1966–1993. Dlatego nie będę się odwoływał do bardzo szczegółowej analizy etapów rozwoju kapitału społecznego, poczynając od więzi społecznych do sieci powiązań na etapie akumulowania kapitału społecznego w społecznościach religijnych, budowie relacji w kościelnych strukturach organizacyjnych czy znaczenia oporu społecznego jako zasobu kapitału społecznego. Analizę tę zrobił „superdokładnie” z różnymi szczegółami historyczno-socjologicznymi Autor monografii, korzystając z wszelkich dostępnych źródeł, w tym z imponującej bibliografii problemu obejmującej 669 pozycji.

Natomiast uważam, że jest to pierwsza monografia o charakterze socjologiczno-historycznym, która w sposób komplementarny pokazuje mechanizmy procesu tworzenia się i kształtowania kapitału społecznego oraz roli i znaczenia promotora/animatora jego rozwoju – charyzmatycznego lidera, arcybiskupa Ignacego Tokarczuka.

W tym znaczeniu recenzowana monografia może stanowić model aplikacyjny praktycznej realizacji zasad funkcjonowania kapitału społecznego oraz predyspozycji – charyzmy – jaką musi posiadać kreator w powoływaniu i tworzeniu

kapitału społecznego wśród określonych społeczności, poczynając od mikrostruktur, na makrostrukturach społecznych kończąc.

Jednocześnie sugeruję, ażeby szczególnie propagować czytelnictwo książki wśród osób pełniących posługi kapłańskie, a więc duchownych, dla których recenzowana pozycja może stanowić wzorzec działań dla kształtowania kapitału społecznego wśród swoich wiernych. Tym bardziej że aktualnie mamy do czynienia z niezwykle mobilizacją sił lewicowo-liberalnych w kierunku sekularyzacji i laicyzacji społeczeństwa.

Reasumując pozytywne wnioski wynikające z niniejszej recenzji, uważam, że monografia ks. prof. Witolda Jedynaka pt. *Rola arcybiskupa Ignacego Tokarczuka w generowaniu kapitału społecznego*, t. I: *Więzi społeczne i sieci powiązań* w pełni zasługuje na maksymalne upublicznienie poprzez Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.